

A földkérdésről

Az ember a munkája révén találja meg otthonát a Földön. Annak a lehetősége, hogy gyümölcsöztesse a maga számára a Föld gazdagságát, a népsűrűséggel nő. De annak arányában, ahogyan ez a lehetőség növekszik, nő a föld értéke is, és hamar elérjük azt a határt, ahol már nem növelhető tovább a földterület, ezért nem tud mindenkinek egyformán rendelkezésére állni. Ezzel amolyan természetes monopólium jön létre. Ha ugyanis a föld egyes emberek tulajdona, ők abba a helyzetbe kerülhetnek, hogy másokat kizárjanak a használatából, illetve használóját csak fizetség ellenében engedjék meg, ha ez nekik létszükségletet jelent. Amit a lakott terület növekedése, illetve a kultúra terjedése eredményezett, az egyes emberek zsákmányává lett (a pri-vátulajdon szó eredete a latin privare = zsákmányolni ige).

(Lothar Vogel: Részlet az „Emberi önmegvalósítás a szociális szervezetben” c. 1973-as német nyelvű könyvéből.)

A szocialista gondolkodók ma teljesen téves kérdéseket tesznek fel a társadalmi rendszerről. Azt kérdeik: hogy lehetne megakadályozni a termelőszökök magántulajdonát, a termőföldet is beleértve? Azaz: hogy lehetne a társadalmi szervezettel megőlni? A kapitalista rendszer élete során láthatjuk, hogy a termelőszökök és a termőföld magántulajdona súlyos károkat okoz. Tehát a legegyszerűbb kérdés így szól: hogy lehetne megszabadulni a kár okozójától? Hogy lehetne egyáltalán megelőzni? De ez gyilkos kérdés. Az éltető kérdés így szól: mit lehetne tenni a magántökökkel, hogy ne okozzon több kárt? Hogy lehetne megfelelő módon elválasztani a magántököstől, ha már nem a társadalmi rendszer szolgálatában termel, és más termelőre átruházza? Az ilyen kérdéseket sokkal mélyrehatóbban kell feltenni, mintsem a mai emberiség csak sejténé is...

(Rudolf Steiner, részlet egy 1919. március 21-én tartott előadásából.)

Amikor a hatvanas évek végén megint átjöttem Kaliforniából keletre, New Yorkba, legmélyebb bensőmet felírta az a felismerés, hogy mindenütt fokozódó szegénységet találtam ott, ahol az ipar a legfejlettebb. Ez a kérdés azóta is állandóan foglalkoztatott. Amikor az Oakland nevű kisvárosban egy kis újság kiadója voltam, hirtelen kinyilatkoztatásképpen ért egy felismerés. Egy alkalommal kilovagoltam. Gondolataimba mélyedve ügettem messze be a hegyek közé, míg a ló ki nem fulladt. Akkor megállítottam, hogy kifújja magát. Árva jött egy fuvaros. Hogy szóljak hozzá valamit, megkérdeztem tőle, miibe kerül azon a tájon a földbirtok. Rámutatott egy pár tehénre, amely a távolban legelészett, olyan messze, hogy szinte égernyemek látszott, és azt felelte: „Nem tudom erre felé miibe kerül, de ott van egy ember, aki el akarja adni a földjét és

Aki ma mezőgazdasági termeléssel akar foglalkozni, annak tudnia kell, hogy ehhez nem elegendő, ha pusztán szaktudással, hozzáértéssel rendelkezik; elengedhetetlenül szükséges egy olyan gazdasági struktúra is, ami biztosítja, hogy termékeit a megfelelő áron el tudja adni, s így munkájának értelme lesz. A mezőgazdaság iparosítása, a földbirtokok kapitalizálódása, majd a bolsevizmus módszereivel véghezvitt szocializálás katasztrófális állapotokhoz vezetett a mezőgazdaságban is. Biztos vagyok abban, hogy a termőföld megművelésének legmodernebb jövőbeli módja a biodinamikus gazdálkodás. Elterjedésének és rentábilissá válásának azonban alapvető feltétele a földtulajdon jelenlegi formájának megváltoztatása, és egy új, az állami befolyástól és irányítástól megszabadított gazdasági struktúra megteremtése. Itt, Kelet-Közép-Európában még mindig megvan az *egyszeri* lehetőség egy olyan radikális változtatásra, melyhez a Nyugatnak még hosszú időre van szüksége. Arra még bőven van időnk, hogy kidolgozzuk a mezőgazdasági művelés legjobb módszereit, a megfelelő intézmények, társadalmi formák megteremtése azonban nem tűr halasztást. Ha élni akarunk a történelmi sorsforduló adta lehetőségünkkel, két dolgot meg kell tennünk: levonnunk a bolsevizmus konzekvenciáit és elutasítani a nyugati ideológiát. A bolsevizmusból megtanultuk, hogy a „társadalmi” tulajdon: „gazdátlan” tulajdon, a „fosztogatásból osztogatás” rendszerében a föld senki földje. De a tapasztalatok azt is lehetővé teszik, hogy ne térjünk vissza az évezredek bálványimádásához, a privatizációhoz [privare (lat.) = rabolni], hanem a magántulajdon szentségének idollja helyett a szociális igazságosság legyen a társadalmi—gazdasági valóság megformálásának forrása.

A föld nem emberi munka eredménye, hanem adott a számunkra, ezért az egész társadalom rendelkezésére kell állnia. A földet azonban nem az egész társadalom, nem is az állam műveli meg. A földet csak azok tudják megművelni, akik ehhez értnek, akik képességeiket ezen a területen akarják használni és továbbfejleszteni. Ezt azonban csak akkor tudják megtenni, ha a föld felett rendelkezési joguk van. Ez nem a társadalommal szemben támasztott igényből, hanem a társadalom megbízásából keletkező jog. Nem foglalkozhat egy közösség minden tagja a rá eső földhányad megművelésével. A közösség a teljes földterület művelési (használati) jogát azokra az emberekre vagy embercsoportokra bizza, akik gazdálkodóként képességeiket, hozzáértésüket a közösség számára legeredményesebben gyümölcsözteszthetik. Ha ők tehát a földet mezőgazdasági művelés (vagy a telkeket ipari termelés) céljára használják, akkor a munkamegosztásos gazdaságban tevékenységük reális eredményeként termékek és szolgáltatások jönnek létre. Hogy a közösség ne szenvedjen kárt amiatt, hogy a földet (telket) jogszerűen egyes emberek használatába adta, ezért a használóknak „haszon-kiegészítést” kell fizetniük. A rendelkezési jognak feltétlen és kizárólagos jognak kell lennie, vagyis a közösség nem szólhat bele a használók gazdasági tevékenységébe. A közösségi jogot csak nagyon általánosan lehet megfogalmazni, mint pl. művelési kötelezettség, fenntartási kötelezettség, az egyéni gazdálkodás fölött álló, az egész közösséget érintő tervek figyelembe vétele stb. A rendelkezési jog csak a használat idejére érvényes, ennek megszűnésével a földet ellenszolgáltatás nélkül másik használónak kell átengedni. A föld ily módon eladhatatlan, közzgazdasági értelemben nem lehet áru. Az átadásról dönthet maga a használó, vagy a közösségnek egy olyan intézménye, melyben maguk a gazdálkodók

— és nem a gazdaságon kívül állók — vesznek részt. A közösségnek nem kell korlátoznia az előző használó továbbadási jogát, ha nincs egy fölérendelt szempont. Az átadásnál nem vagyoni érték cserél gazdát, így spekuláció sem jöhet létre (föld, telek vagyoni jogilag nem adható el és nem örökölhető). A „haszon-kiegyenlítés”-ből származó jövedelem a közösségé (nem az államé!) és olyan kiadások fedezésére szolgálhat, melyeknek nincs bevétele (pl. infrastruktúra, iskola, faluház stb.)

Nem produktív célokra történő felhasználás esetén (pl. lakótelek) szintén kell kiegyenlítést fizetni, ennek nagysága szociális szempontok szerint differenciálható. A föld vagy telek rendelkezési jogának átruházásakor a ráépített ingatlanok is az új használóhoz kerülnek, ezek azonban magától értetődően eladhatók. Ha a közösség valakitől visszavonja a rendelkezési jogot, akkor kártalanítania kell.

A „haszon-kiegyenlítés” minden adót szükségtelenné tesz. A föld, telek eladhatatlansága egyenlő versenyfeltételeket biztosít, mert a föld maga nem jelent költségtenyézőt. A haszon-kiegyenlítéssel megszűnik a földjáradék, mint munkátlan jövedelem.

A pénztöke nem tud berekesztődni a földbe, csökkentve ezzel a vásárlóerőt és fölgyorsítva az inflációs folyamatot. A föld nem tőke, így hitel esetén nincs szükség biztosítékra. Vagyoni fedezetű reálhitel helyett személyi hitel van, ami minden esetben feltétlenül olcsóbb, mint a reálhitel.

Kiegészítő szempontok:

A föld vagyoni joga helyett annak használati tulajdonát biztosító szociális földtörvény csak akkor születethet meg, és válhat gyakorlattá, ha a lakosság többsége meg van győződve ennek szükségszerűségéről. Azonban a gyakorlati lépések megkezdésének és a felvilágosításnak együtt kell történnie:

— a magántulajdon szentsége a jövő számára már nem praktikus gondolat, hanem idejétmúlt nyugati ideológia;

— a magántulajdon és „társadalmi” tulajdon által okozott visszásságokat láthatóvá kell tenni, hogy az emberek észrevegyék: az ideológiák dialektikus szembeállítására (magántulajdon—társadalmi tulajdon; piacgazdaság—tervezettség stb.) akadályozza meg őket abban, hogy értelmes cselekvésbe kezdjenek;

— a politikusoknak és szakértőknek szorosabban együtt kell működniük a nyilvánossággal, a hatalmi harcok helyett vissza kell térni a fórumtalálkozásokhoz és kerekasztal-megbeszélésekhez. Ehhez a nyilvánosság-nak nagyobb nyomást kell gyakorolnia a pártokra. Csak ezen a módon lehetséges, hogy a törvényhozás a lakosság tudatállapotának megfelelően hozzon törvényeket és nem absztrakt ideológiai elvekhez alkalmazkodjon vagy külső nyomásnak vesse alá magát, amivel a lakosságban az egészséges érzéseket megbénító szorongást kelt.

Egészséges társadalmi változás nem jöhet létre kívülről, adományként, hanem csak az egész nép folyamatos küzdelmének eredményeként. A múlt tapasztalataiból belátható a fejlődés iránya: az állam fokozatos kivonulása a gazdaság és a kultúra egész területéről, a gazdaság és kultúra önrendelkezésének megteremtése. Ehhez „nem több piacra, hanem új eszmékre” van szükség.

(Az 1991. január 23-án a Gödöllői Agrártudományi Egyetem a Bio-és-dakör tanfolyamán előhangzott előadás szövege.)

1 dollárt kér holdjáért." Ezzel továbbment. Engem pedig villámcsapásként világosított meg a válasz: itt van az eredendő ok, ami a haladást és a szegénységet összeláncolja! Ha több ember jog erejével dolgozni, akkor is 1 dollárba fog kerülni a föld?

A lakosság növekedésével a föld értéke is nő, és az az ember, akinek azon a földön kell élnie és dolgoznia, kénytelen lesz ezt a növekvő értéket bérleti díj formájában a munkabéréből folyamatosan fizetni.

(Henry George, az 1870-es évekre vonatkozó önéletrajzi részlet.)

Vadas Gábor fordításai

Afrikában mi úgy gondoljuk, hogy az ország az egész néphez tartozik. A mi társadalmunkban minden embernek joga a földet használni, hisz egyébként nem tudná magát eltartani. Semmi értelme sincs az élethez való jognak, ha nem áll rendelkezésünkre az az eszköz, mellyel életünket fenntarthatjuk. Az afrikaiak földhöz való joga azonban kizárólag használati jog volt, és más jogot senki nem is kívánt.

A külföldiek teljesen új koncepciót hoztak. Piaci árúként kezelték a földet. Eszerint bárki megvásárolhat egy földterületet és azt a magáénak tekintheti, akár akarja használni, akár nem. Vagyis megvásárolhatok egy darab földet, azután elvándorolhatok akár a Holdra is, és hogy bevételhez jussak, földjáradékokat követelhetek azoktól az emberektől, akik ezt a földet meg akarják művelni.

Ha ez a földterület városban van, akkor semmit sem kell tennem; egyszerűen hagynom kell, hogy a szomszéd telkeket azok, akik ehhez elég ostobák, följavítsák és ezzel az én telkem árát is fölseröfölják. Azután a Holdról visszatérve elvárhatom ezektől az ostobáktól, hogy magas árat fizessenek az én telkemért, olyan árat, amit ők maguk hajtottak föl, amíg én a Holdon nyaraltam.

Az ilyen rendszer számunkra nemcsak idegen, de teljesen hamis is. A földet birtokló emberek a társadalom parazitái. Tanzániában nem engedjük meg az ilyen paraziták elterjedését.

A kormányoknak vissza kell térnie a földelosztás hagyományos afrikai módjához. Ez azt jelenti, hogy mindenkinek joga van egy darab földre, amint azt használni akarja. A földtulajdont azonban meg kell szüntetni.

(Julius K. Nyerere, részlet Az afrikai szocializmus bázisa c. írásból, 1964.)

Kálmán István fordítása